

att Riksdagen måtte antingen helt och hållet afslå, eller åtminstone betydligt nedsätta detsamma.

Jag vågar anhålla, att denna min motion måtte få åtfölja den kungliga statsverkspropositionen till statsutskottet.

Stockholm den 21 januari 1887.

John Samy Nisser,
representant för Kopparbergs län.

N:o 3.

Af friherre **Leijonhufvud**, *angående förändring af 74 § re-
geringsformen.*

Under loppet af de senast förflutna 25 åren hafva genomgripande frågor angående landtförsvarets ordnande stått på dagordningen, och flerfaldiga förslag blifvit uppgjorda och framlagda för Riksdagen till afhjelpande af de erkända bristerna i vår gamla krigsorganisation. En särdeles viktig gren af försvarsväsendet har dock ännu knappast blifvit vidrörd, hvilket är så mycket egendomligare som den brist, hvilken deruti förefinnes, blir lika känbar och dess afhjelpande lika oundgängligt, huru än för resten vår härordning kommer att se ut i framtiden. Jag afser härmed bestämmelser huru med krigsfolkets underhåll och förplägning skall ställas under ett försvarskrig inom eget land samt huru det skall blifva möjligt att för försvarskrigets oundgängliga fordringar kunna påräkna och anlita de tillgångar, som verkligt förefinnas inom krigsorten, utan att man behöfver hvarken förnära den enskilde medborgarens lagliga rätt eller träda gällande grundlag för nära. Ämnet har visserligen ej varit bortglömdt inom krigsstyrelsen och ej heller dess vikt derstädes underskattad. Tvärtom

har det under senare tider redan ett par gånger varit föremål för behandling uti af Kongl. Maj:t tillsatta komitéer, åtminstone till den del deraf, som innefattas uti hvad man benämner »fältförvaltning». Så erhöi den första stora landtförsvarskomitén af år 1861 uppdrag att äfven besvara frågor om intendentsväsendets ordnande, och komitén öfverlemnade med anledning deraf åt en särskild afdelning af sina ledamöter att utarbete ett förslag till nytt »fältförfattningsreglemente». Det hittills gällande är af 1774 och, som man kan vänta, helt och hållet föråldradt. Reglementet blef visserligen till sina hufvuddrag uppgjordt, men ansågs dock ej af komitén vara i det skick, att det kunde för Kongl. Maj:t framläggas innan komiténs arbeten blefvo afslutade. En annan komité förordnades år 1870 (?) att återupptaga arbetet, men ej heller denna kom till något resultat.

Hurudan gestalt härens organisation än antages komma att erhålla, så strandar nemligen hvarje försök att gifva äfven de allmännaste bestämmelserna huru med truppernas underhåll, förplägning och skötsel skall ställas inom krigsorten mot innehållet af 74 § regeringsformen.

Denna § lyder, som vi veta, sålunda:

»Konungen ege ej magt att fordra någon annan gärd, till utförande af ett uppkommet krig, än det sammanskott af födande varor, som uti en landsort kan blifva erforderligt till krigsfolks underhållande under tåg eller marche, när de särskilda orter, der detta tåg sker, icke förmå trupperna med nödigt uppehälle förse. Denna gärd skall dock genast med penningar af statsmedlen de levererande betalas efter de fastställda markegångspris och med förhöjning deruti till hälften af deras belopp. Den må icke äskas för trupper, som å någon ort blifva förlagda, eller under krigsrörelser nyttjas, då trupperna böra utur dertill samlade magasiner eller förråd med deras behof varda försedde.»

Den grundsats, hvarpå föreskrifterna i denna § hvilat, eller att trupper under krigsrörelser skulle förseas med sina behof uteslutande utur dertill samlade magasiner eller förråd, var i sjelfva verket föråldrad redan då regeringsformen författades. Detta magasinssystem, såsom ensamt bas för truppernas underhåll under fälttåg, florerade egentligen under de så kallade kabinettskrigens period eller under det århundrade, som infaller från 30-åriga krigets slut intill franska revolutionens dagar. Carl XII antog dock aldrig detta system, men efter hans tid infördes det äfven hos oss och tillämpades under såväl våra finska som vårt pomerska krig och var ännu 1808—1809 det sätt, hvarpå man sökte förse våra finska trupper med deras behof. Det är lätt att inse, hvilka band ett sådant underhållssätt skulle lägga på krigsopera-

tionerna, och huru härföraren ofta skulle se sig förhindrad i utförandet af hastiga och kanske afgörande krigsföretag derigenom att hans magasin bakom honom lågo i en annan riktning, och proviantfororna ej kunde medhinna framförandet af truppens dagliga förnödenheter. En och annan general af första rangen, såsom till exempel Fredrik II, afvek väl för någon gång vid mycket hastiga tåg från den vanliga regeln och lät vid inqvartering föda trupperna hos värdarne, men i allmänhet var äfven han bunden vid sina förplägningsmagasiner, hvarför han ock yttrade stora betänkligheter mot en krigföring, som aflägsnade armén långt från det egna landets gränser. Men under franska revolutionen och särskildt under Napoleons fälttåg förändrades grundsatsen, så att trupperna utom den proviant, som kunde medföras eller på förhand samlas uti magasin, äfven och till betydlig del lefde af requisitioner i krigsorten. Härigenom vunno hans arméer en rörlighet, som i väsentlig mån bidrog till hans segrar öfver österrikare och preussare, hvilka först under senare delen af de napoleonska krigen beslöto sig till att äfven deruti efterfölja hans exempel. Efter krigen i början af århundradet har man i alla länder å fastlandet antagit det dubbla systemet af dels magasin, dels requisitioner för truppernas underhåll under fälttåg, och under alla de krig, som utförts i Europa sedan midten af detta århundrade, har detta dubbla system tillämpats såväl vid försvarskrig inom eget land som vid anfallskrig inom fiendens. Det förutan hade det ej varit möjligt hvarken att underhålla de talrika härarne i Frankrike 1870 eller att utföra den förvånande provianteringen af Paris i Augusti samma år. Jag vill härvid tillägga, att requisitionssystemets tillämpning inom civiliserade folk i sig innefattar, att de af landets invånare, som nödgas lemna från sig proviant, dragare och andra för krigshärarne behöfliga förnödenheter, för dem erhålla full ersättning. Motsatsen skulle anses som plundring och strider mot folkrätten. Att emellertid en fiende, om så fordras, med våld uttager hvad han behöfver och därför lemnar den ersättning, han sjelf finner lämplig, är ej annat än hvad man kan antaga ofta nog blifva fallet.

Huru svårt, för att ej säga omöjligt, ofvannämnda komitéer haft att i sitt förslag på praktiskt sätt ordna arméns underhåll under aktivt fälttåg, utan att gå ej endast våra civila lagar utan ock våra grundlagar för nära, synes af följande stycke ur den föreslagna instruktionen för generalintendenten: »att för fyllande af arméns behof i allmänhet ej må vidtagas olagliga eller omenskliga åtgärder, dock att i nödfall, när armén hotas af verklig brist, *alla* till dess förekommande ound-

vikliga medel må anlitas». Nu gäller väl det gamla ordspråket: »nöd bryter lag» i krig mera än eljest, men af vigt är att lagen är sådan, att den ej oundvikligen genast nödgar till lagbrott, så snart en fiende intränger i landet. Den allmänna regeln är och förblifver naturligtvis att genom upphandling anskaffa alla slags förnödenheter, som för härens behof erfordras såväl i de delar af landet, som ej äro upptagna af krigsrörelserna, som inom sjelfva operationsområdet. De sålunda erhållna förnödenheterna samlas i förråden och afsändas derifrån till trupperna, eller ock, hvad angår sådana som erhållas i granskpet, utdelas de direkt till de truppafdelningar, som äro i orten förlagde eller der operera. Somliga förnödenheter äro dock af den art, att de alltid måste uppsökas i truppens omedelbara granskpet, emedan de äro allt för skrymmande att hemtas på afstånd i tider, då alla transportmedel äro hårdt anlidade, såsom t. ex. ved till bränsle och kokning, halm till läger, strå och grönfoder åt hästar, virke till broar och timmerarbeten, om sådana förekomma m. m. Medgifver tiden, må väl ingenting här af tillgripas, utan föregående uppgöring med egaren; men ej alltid medhinnas långa underhandlingar, och ofta nog torde den laglige egaren hafva föredragit att aflägsna sig, för att ej blifva utsatt för krigets alla oberäkneliga händelser, så att ingen finnes att underhandla med. Vid andra tillfällen, då trupperna få order draga sig tillbaka och motse att den af dem förut besatta orten skall för längre eller kortare tid få mottaga en fiendtlig afdelning, vore det ej klokt att kvarlemna sådana tillgångar, som fienden redan strax derefter skulle tillegna sig och draga nytta af till vår egen skada. Den enklaste omtanke bjuder då att hellre använda dem till den egna truppens bästa, äfven om egarne skulle vara ovilliga att afstå dem mot billig kontant ersättning. Bland tillgångar af denna beskaffenhet må framhållas: matvaror af mångahanda slag, lefvande boskap, hästar, fordon, fartyg och farkoster, upplag af skjortor och skodon, hvarpå alltid är stor åtgång inom armén, om sådana finnas inom området m. m. d.

Det framgår här af, att det är nödvändigt att medgifva kronan, i detta fall representerad af arméns chef och intendentur, en rätt att *expropriera* varor och effekter af allehanda slag, då de äro omedelbart behöfliga för krigets behof, och tiden ej medgifver hvarken långa underhandlingar om deras inköp eller deras anskaffande och framförande från annan ort.

Sådan expropriation förutsätter dock, likt all annan expropriation, att den, som nödgas afstå sin egendom till allmänt behof, därför erhåller en rundlig ersättning, hvilken äfven för detta fall bör genom

en särskild på förhand utfärdad författning bestämmas. Och härmed återkommer man till 74 § af regeringsformen, som i sin nuvarande ordalydelse lägger hinder i vägen för hvarje författning eller medgifvande i den nu ifrågavarande rigtningen.

Det är en full mansålder sedan Sverige hade något krig och knappast någon nu lefvande minnes huru det gestaltade sig, då fienden stod i landet. Alla lära emellertid veta och erkänna, att, då kriget rasar i landet, förlora de borgerliga lagarne en del af sin makt och betydhet. »Inter arma silent leges» har det i alla tider hetat! Men kommer nöden och fordrar mer än lag medgifver, torde nog till att börja med tankarne vara delade om sakens lämplighet och nödvändighet. Den som först känner och inser det oundvikligt att göra intrång på eganderättens under vanliga lugna tider fridlysta område, det blir säkerligen militärcheferne, som äro ansvarige för truppernas stridsduglighet och alla medels anlitande för att vinna seger och framgång. De civila myndigheterna, som, åtminstone då frågan är om försvars-krig i eget land, *alltid* böra anlitas för utförandet af requisitioner å varor och effekter, komma sannolikt senare till samma insigt om det oundgängliga lagbrottet — och de som blifva nödgade att afstå sitt gods, om ock mot full ersättning, torde kanske befinnas lika ovilliga dertill som de äro oförmögna att inse nödvändigheten deraf. Med grundlagen i handen skola de kanske protestera till det yttersta, och det är ej då att undra på, om den, som skall utföra requisitionen, tvekar, tänker på sitt ansvar och gör förfrågningar, hvarigenom kanske en tid går förlorad, som ej kan återvinnas, eller ock inträffar, att den hungrande truppen blir förledd att *sjelf taga* hvad som förefinnes och som den känner sig nödvändigt behöfva och sålunda begår en dubbel olaglighet.

Den ofvan citerade 74 § regeringsformen medgifver Konungen rätt att fordra »sammanskott af födande varor» till krigsfolks underhåll under tåg eller marsch, mot fullgod ersättning, men förbjuder att fordra sådant — d. v. s. att använda requisitioner — »för trupper, som å någon ort blifva förlagde eller under krigsrörelser nyttjas», således just för det under krig i eget land inträffande viktigaste förhållandet! § 74 talar derjemte endast om vilkorligt medgifvande att fordra sammanskott af *födande* varor. Men i krigsorten har armén, såsom jag ofvan visat, derjemte behof af mångahanda andra i trakten ofta befintliga varor och ting, såsom t. ex. bränsle, dragare och fordon m. m., af hvilka senare en opererande armécorps nästan alltid har *mindre* än som fordras för alla dess transporter till och från arméns front.

Ett stadgande i civillagen kan ändras hastigt nog, om Konung och Riksdag äro ense derom, utan att de lagliga formerna trädas för nära. Men så är ej förhållandet med ett grundlagsbud. Skulle ett krig utbryta eller stå för dörren, så kan en i hast sammankallad Riksdag med Konungen utan tidspillan antaga hvilken lag som helst, endast den ej strider mot grundlagen. En grundlagsförändring kan deremot, som vi veta, ej genomföras vid *en* riksdag, utan fordrar nya val, innan den kan fastställas. Då det nu, såsom jag sökt visa, är att med visshet motse, då krig utbryter, att nya laga författningar måste utfärdas, som medgifva kronan att, mot full ersättning, begagna sig af alla sådana varor m. m., som krigshären behöfver och som finnas inom krigsorten, så lärer det ock vara klart, att det hinder, grundlagen lägger emot hvarje sådan författning, bör på förhand undanröjas genom en lämplig grundlagsförändring.

Jag vill slutligen framhålla, att en förändring af 74 § regeringsformen i nu sagda riktning ingalunda berättigar Konungen att under fredstid eller utan Riksdagens medgifvande anlita utskrifningar eller »gärder», som de kallas i § 74, af vare sig födande varor eller något annat gods.

Förslagsvis tillåter jag mig således föreslå, att 74 § regeringsformen måtte få nedanstående förändrade lydelse:

Konungen ege ej makt att till utförande af ett uppkommet eller förestående krig af invånarne i någon landsort fordra annan gärd eller sammanskott af varor, kreatur eller annat gods, än som omedelbart för krigets behof erfordras. Dessa varor, kreatur eller gods af hvad namn de vara må skola genast med penningar af statsmedel betalas efter de fastställda markegångspris och med förhöjning deruti till hälften af deras belopp.

I januari 1887.

B. Abr. Leijonhufvud.